

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Administrația: »Cultura Creștină«. Balázsfalva.</p>
--	--	--

Mitropolitul Dr. Victor Mihályi.

— Jubileul de 40 ani de episcopie. —

La Intimpinarea Domnului din acest an, Excelența Sa Păr. Mitropolit al Românilor gr.-cat. din Ungaria a avut rara fericire, de a putea urcă treptele altarului spre a aduce Providenței cele mai adânc simțite sentimente de grațitudine și cea mai curată jertfă de laudă pentru binefacerile, pe cari le cerea, cu încredere și smerenie, înainte cu 40 ani, la acelaș altar. Tot atunci am avut și noi fericitul prilej de a întimpina cu căldura dragostei și cu omaj reverențial pe Părintele, care înainte cu patru decenii a luat toiagul puterii, ținându-l și acum cu tărie și înțelepciune.

Zilele grele, prin cari trecem și caracterul Jubilantelui, care peste tot încunjură sărbătoririle tumultuoase, au făcut, ca prăsnuirea unui dat așa de însemnat să fie lipsită de orice sgomof. Mulți însă s'au apropiat cu sufletul de Capul bisericii noastre, ca să-i facă urări de bine, iar Blajul s'a prezentat înaintea Părintelui Mitropolit în mod demn, reprezentând iubirea și stima întregei provincii mitropolitane.

Ziaristica noastră și-a plecat și ea respectuos steagul înaintea Excelenței Sale din prilejul acestei aniversări.

Anii, în cari a păstorit Excelența Sa, au fost unii dintre cei mai grei pentru biserica și școala noastră. Pe lângă toată trezvia înțeleaptă și apărarea energică a celor puși în frunte și a poporului, am primit multe lovituri și am pierdut mult, dar în schimb am câștigat mai mult, făcându-se, prin misiuni sacre și prin diferite reuniuni etc., un început serios pentru întărirea

credinței, a iubirii și a nădejzii, pentru un viitor mai bun și mai conștient.

Avem datorința, să mulțămim Domnului, care în timpuri grele împreunate cu tot felul de ispite, ne-a trimis în frunte un bărbat, căruia i-se potrivește așa de bine cuvintele: integer vitae scelerisque purus și în viața căruia se reoglindează așa de frumos virtuțile, ce le prescrie Spiritul Sfânt pentru episcopi: „Se cade episcopului să fie fără prihană... priveghitor, treaz la minte, bineîmpodobit, iubitor de străini, învățător; nebețiv, negrabnic a bate, nelacom la dobândă urită, ci blând, nesfadnic, neiubitor de argint“ (I. Tim. 3, 2—3).

Preoții noștri s'au rugat și se vor ruga, ca bunul Dumnezeu să dăruiască pe I. P. Sfințitul Arhiepiscop Victor „sfințelilor sale biserici întreg, onorat, sănătos, întru zile îndelungate, drept îndreptând cuvântul adevărului“. În aceasta rugăciune se contopesc inimile tuturor credincioșilor.

Intru mulți ani, Stăpâne!

REDACTIA.

Părerii medicale despre castitate.

Biserica creștină a fost pururea plină de cel mai curat și sincer entuziasm față de virtutea neîntrecută a *castității*. Sfinții părinți, reprezentanții săi cei mai autorizați, nu află cuvinte potrivite să o preamărească. Sf. Efrem Sirul o glorifică astfel: „O castitate, dușmană a voluptății, a desfrâului, a farmecului trupului, a podoabei vesmintelor... O castitate, înfrânare a ochilor, care transportă întreg trupul din întunec la lumină. O castitate, dar dumnezeesc, bogată în fapte bune, plină de sfială, și știință sfântă... O castitate, neînviforat port al păcii și liniștei depline. O castitate, mamă a desfătărilor sufletești, moarte a supărării. O castitate, carea desăvârșești dreptatea, întuneci spiritul infernal și zorești spre tronul vocațiunii (chiemării) supranaturale în Isus Hristos... O castitate, preafrumos clenodiu, pe care nu-l pot prăpădi nici fiarele, nici flăcările focului. O castitate, ce înflorești ca și o roză între trup și suflet, și umpli toată casa de mireasmă. O castitate înaintemergătoare și prietină a Spiritului sfânt. O castitate, ce te încununezi cu laurii învingerii, nu numai în persoana vergurilor ci și a persoanelor căsătorite. Pe aceasta deci să o iubim din tot sufletul, binecuvântați servi ai Mântuitorului,

pentru ca bucurie să-i facem Spiritului sfânt, care se sălășluiește în noi¹⁾. Iar sf. Ciprian, zice despre vergurie (deci și castitate), că dânsa este pentru biserică ceea ce e corola pentru flori; este deprinderea, care promovează onoarea lui Dumnezeu în chip mai desăvârșit și că dânsa e cununa cea mai aleasă a turmei lui Hristos²⁾. Tot în tonul acesta vorbesc și sf. Ioan Gură-de-Aur³⁾, sf. Ioan Damaschinul⁴⁾ și alți nenumărați. Dar despre sentimentele de admirație și părerea bisericii față de această virtute îngerească nu se îndoește, și nu se poate îndolnimenea, care cunoaște istoria bisericii, spiritul ei, organizația ei, și are ochi să vadă faptele luminoase, ce se desfășură și acum pe dinaintea sa. Ea astăzi ca și în trecut proclamă cu sf. Pavel principiul, că „Cei ce sunt ai lui Hristos răstignitu-și-au trupul cu patimile și poftele lui“⁵⁾, și enunță cu toată hotărîrea, că vițiul contrar castității, curvia este un ce *intrinsece*, din *firea sa rău*⁶⁾, prin ce îi obligă eo ipso pe toți să practice castitatea, înfrânând poftetele mârșave ale trupului. Lucrurile aceste sunt evidente!

Dar lumea pururea înclinată spre rău nu se poate împacă cu această morală severă. Ar dori să scape de jugul acestei legi dumnezeiești. Făurește deci mii de mii de pretexte și motive șubrede să-și poată excuza păcatele rușinoase. Și în direcția aceasta o ajută mai ales unii medici fără suflet, cari îmbrăcați în mantaua pseudoștiinții, o împing fără scrupul, făcându-și trebșoarele lor, deadreptul în brațele acestor păcate, prezentându-le ca ceva prea firesc, sau deadreptul necesar, iar contrariul stricăcios, păgubitor sănătății organismului omnesc. Citez numai pe Venturi și Hufeland. Spre a combate mai ales această părere, care prinde așa de ușor rădăcini în sufletele tinerilor și bărbaților, fiindcă le măgulește patimile, m'am hotărît să adun în mănunchiu părerile celor mai celebrii medici, referindu-le fidel vederile în această materie delicată. Din acestea se va putea vedea confirmarea cea mai splendidă a învățaturii evanghelice despre castitate și vor avea toți oamenii de bine cel mai nobil îndemn spre cultivarea unei vir-

1) Parenesea a 96-a.

2) De habit. virgin. c. 3.

3) De virginitate 10.

4) De fide orthodoxa, 4, 24.

5) Galat. 5, 24.

6) Decr. S. Off. 2. Martii 1679, la Denzinger Enchiridion nr. 48.

tuți, care este titlul de nobleță al neamului omenesc. Vor avea în acelaș timp în mâni un argument ad hominem, cu care vor astupă gura oricărui medic șarlatan și fără suflet, care exploatează patimile și slăbiciunile omenești. Unele din citate vor arăta posibilitatea castității, altele vor arăta, că ea nu implică vre-o disordine fiziologică, patologică în organismul omului, altele iarăș, că această virtute e expresia cea mai înaltă a caracterului, a eului moral șcl. Las să urmeze păreriile învățaților medici în ordinea următoare:

Sir Lionell Beale, profesor în *Royal College of London*, enunță cu toată hotărîrea: „Nu se poate repetă îndeajuns, că totala abștinere și curățenie (puritate) poate armoniză deplin cu legile fiziologice și morale, și că împlinirea poftelor sexuale e pedepsită nu mai puțin de psihologie și fiziologie, decât din partea religiei și a moralei“. Dr. Surbled, vestit pentru opiniile sale asupra vieții sexuale, combate cu multă înverșunare desfrăul și zice: „Celibatul nu e protivnic firii, cum se susține și crede din partea mai multora... Vieța sexuală nu e necesară precum e de lipsă să mânci și să bei spre a-ți susține viața; căci ea se raportă numai la căsătorie, la reproducere; să nu fie deci abătută dela scopul său.“ Dr. Perier declară: „Verguria tinerilor e apărarea eului lor fizic intelectual (rațional), și moral.“ Dr. *James Paget* afirmă: „Castitatea nu strică nici sufletului, nici corpului; deprinderea ei trebuie preferită oricărui alt lucru. Conținerea e cu puțință, dacă cineva se respectă pe sine însuș. N'am auzit dela nici unul dintre mulții nevropați și ipocondrii din pricina practicelor imorale, cari au venit să mă consulteze, că ar fi mai fericit sau i-ar merge mai bine ca celor curați“. Acelaș: „Stăpânește o părere oarecare absolut falsă. Aceasta trebuie combătută, căci stăpânește nu numai în sufletul copiilor ci și al părinților și pare că îi înclină pe aceștia să închidă ochii înaintea exceselor copiilor: părerea, repet despre primejdiile imaginare ale înfrânării totale“. Dr. Corral y Maestro, profesor de patologie generală în Valladolid, declară: „Unii înșiră înfrânarea între cauzele, cari pot naște neorândueli patologice, pe când alții apără iresistibilitatea poftelor sexuale. Pentru asta apoi unii scriitori se simt îndemnați să declare rășboiu bunelor moravuri, ceace e deopotrivă de antiștiințific și imoral. Autori de mare valoare și-au ridicat glasul contra unui astfel de îndemn la păcat, între cari drul Féré, care combate expres afirmațiile ace-

stor ignoranți, pe cari îi timbrează de „Sofiști ai doctrinei evoluției”. Kraft Ebbing, psihiatru renumit, spune apriat: „Marea parte a omenimii, care are constituție trupească normală, poate să-și înfrâne poftele, fără ca din această înfrânare să sufere cea mai mică scădere în sănătate”. Celebrul higienist, *Good*, adaugă: „Tinărul și copila să învețe a se înfrâna până i-a sosi vremea. Cu cât convingerea acestui adevăr va fi mai mare, cu atât va fi mai ușoară puțința de a păstră verguria. Căci dela acest period critic atârnă fericirea sa viitoare, mai cu seamă în căsătorie. Căci el *trebuie* să știe, că plata acestei înfrânări și jertfe voluntare, va fi o sănătate mai înfloritoare și o dragoste mai vie față de mireasa sa”. Facultatea de medicină din Cristiania declară nu de mult: „Aserția de curând a unora, repetită și de ziarele publice, că vieța absolut curată și înfrânată ar cauza scădere sănătății, e lipsită după experiențele noastre confirmate și întărite *unanim*, de orice temei. Căci noi n'am avut cunoștința nici unei pagube, cât de mici, pricinuite de-o vieță absolut pură și morală”. *Good* citat mai sus ține să observe iarăș: „Cultivând puritatea (castitatea) veți desăvârși laturea cea mai frumoasă a firei voastre omenști, adecă *eul vostru moral*. Căci mai lesnă va fi în stare voința voastră să învingă greutățile de până atunci ale vieții; și oricare va fi condiția voastră socială, castitatea vă va înălța la un rang mai presus de toti aceia, cari nu s'au dedat să-și înfrâne propriile patimi. Mai mult, și numai sub raportul folosului și binelui vostru privat, câte foloase nu vă va aduce castitatea bine îngrijită. Veți încunjură atâtea și atâtea muștrări de conștiință și chinuri ale vieții, cât vieța voastră cu abatere dela vieța acelora, a căror fericire toate se păreau că o măresc și potențază, va fi scutită de contagiunea supărării, mahnirii“¹⁾).

Țin să citez încă două autorități medicale. Dr. med. W. Bergmann, conducătorul institutului de hidroterapie din Cleve, Niederrhein, zice relativ la aceeaș materie: „Infrânarea sexuală absolută e pentru omul matur, dar neînsurat nu numai un postulat al moralei, ci nu mai puțin un postulat al igienei.” Ne bucurăm de cuvântul cam aspru, dar încolo absolut ade-

¹⁾ Pentru aceste citate confer opul „Non Moechaberis” de Dr. Aug. Gemelli, doctor de medicină și chirurgie, profesor de histologie. Florentiae 1912.

vărat, pe care l-a făurit Möbius:1) „Orice medic care s'ar declara pentru învățătura opusă, e mai rău decât ciurma“2). Iar medicul svedez S. Ribbing statorește următoarea maximă în opul *Sexuelle Hygiene u. ihre ethischen Konsequenzen*:3) „Precum existența impulsului sexual formează o putere evolutivă naturală puternică, tot așa și înfrânarea vremelnică (chiar și absolută) a acestuia este o putere culturală morală de o însemnătate extraordinară“4).

În fața acestor constatări avem puțin sau mai nimic de adăugat, și ni-se umple inima de legitimă mândrie, văzând încă odată armonia perfectă de vederi între adevărata știință și postulatele credinței. Se verifică va se zică odată mai mult ceea ce a zis Fr. Paulsen în opul său „*Moderne Erziehung u. geschlechtliche Sittlichkeit*“, că înfrânarea este ultima concluzie a înțelepciunii, precum cuvântează înțelepții tuturor veacurilor până și Kant și Goethe. Oamenii cari numără ceva, oamenii de talent deci nu și-au pierdut în vâltoarea patimilor judecata sănătoasă, ci mărturisesc adevărul pur, nefalsificat. Laudă lor!

Să nu-i mire pe cetitorii mei, că m'am ocupat în coloanele acestei reviste cu această temă. Cine cunoaște vieța intimă a tineretului nostru dela licee și universități nu poate să nu simtă durere adâncă cum se prăpădesc atâtea puteri, atâtea talente pe căile întunecoase ale vișului acestuia rușinos, și cari sunt surde față de sfaturile părințești, ce le dau preoții, părinții lor și alți binevoitori. Nu vi-s'a dat caz să vorbiți cu astfel de tineri?.. Și ravagiile acestui vișiu sunt mai funeste de cum s'ar crede! Doară și la noi și pentru noi au valoare absolută cuvintele lui Jules Payot, de altfel liber cugetător, care astfel descrie efectele destrăbălărilor tineretului: „Nu e mai puțin adevărat totuș, că sănătatea se resimte serios de aceste abuzuri: tinerii cari le săvârșesc capătă o înfățișare bătrânicioasă, se produce istovirea dorsală, o slăbiciune musculară vădită, o greutate în măduva spinării, simptome ascunse și cari sunt trecute cu vederea în vârtejul prisosinței animale. Culorile se veștejesc, frăgezimea dispăre; ochii au o înfățișare

1) Paul Iuliu Möbius, nevrolog celebru, profesor de univ. în Lipsca (1883-93), autor alor multe opuri de valoare.

2) Cfr. „*Selbstbefreiung aus nervösen Leiden*“ von Dr. med. W. Bergmann. Freiburg, Herder Verlag, 1911, p. 257.

3) Leipzig 1891, 47.

4) Cfr. V. Cathrein „*Morala catolică*“, Craiova 1913, p. 95.

ștearsă, lăncedă; sunt încunjurați de un cerc albăstrui. Fizionomia arată gârboveală. Totul dă de gol o oboseală, care repetându-se adesea nu întârzie să atace înseși izvoarele vieții; e întru câțva pregătirea gastralgiilor, nevralgiilor, a hipertrofiei inimii, a slăbirii vederii, cari încep să amărească viața dela treizeci de ani înainte. Această înrîurire dezastroasă a sensualității nu se întinde numai asupra corpului, căci memoria se tocește într'un chip de necrezut, spiritul își pierde orice vlagă: abia se mișcă, lănced și par'că cuprins de toropeală. Atențiunea e slabă, șovăelnică. Zilele trec într'o nepăsare apatică, într'o moleșire, într'o trândăvie desgustătoare. Iți pierzi mai cu seamă aceea mulțumire bărbătească ce o dă munca, care ajunge o corvadă, de îndată ce-i lipsește răsplata ei firească.

În sfârșit deprinderea cu plăcerea fizică înlocuește emoțiunile mai dulci dar trainice ale sufletului prin emoțiuni grosolane și puternice. Aceste sguđuiri violente ruinează bucuria plăcerilor liniștite. Și fiindcă plăcerile sexuale sunt scurte și lasă în urmă-le oboseală și desgust, caracterul devine de obicei trist, posomorit, de o tristețe copleșitoare, care te împinge să cauți plăcerile sgomotoase, brutale, violente. E un cerc vițios, descurăjător.

E de prisos a mai adăuga la acest tablou, care nu-i de loc încărcat, urmările sociale ale desfrâului, atât de dureroase pentru femei într'o societate ca a noastră, pe jumătate barbară, care asigură tinerilor din clasele bogate nepedepsirea ademenirii și care se silește să facă nevătămătoare urmările desfrâului cu fetele ademenite". Atâta Jules Payot!¹⁾

Și în sfârșit chiar dacă n'ar fi aceste urmări funeste, nu trebuie să roșești când vezi că literatura de bulevard fără conștiință și până chiar și cărțile unor autori cu vază, prezintă amorul, iubirea, fie direct, fie indirect, ca unicul scop al vieții, mânănd tineretul în chipul acesta de-adreptul în brațele desfrâului? Nu trebuie să fii nici celibe, nici preot, ci e destul să fii un laic cinstit, bunăoară un Carlyle, ca să fii de această părere: „Ceeace Carlyle ură cu mai multă înverșunare la Thakeray, e că dragostea e reprezentată la dânsul în chipul francez, ca întinzându-se asupra întregii noastre existențe și formând marele ei interes, în vreme ce dimpotrivă dragostea

¹⁾ Educația voinții, ed. Minerva, p. 171—2.

— lucrul ce se cheamă dragoste —, e mărginit la un foarte mic număr de ani ai vieții omului și chiar în acest crâmpeniu neînsemnat de timp nu-i decât *unul* din obiectele, de cari omul are a se ocupa dintr'o mulțime de lucruri nemărginit mai importante. La dreptul vorbind, orice afacere de dragoste e un lucru de nimica, la care nimeni nu și-ar mai da osteneală să se mai gândească la o epocă de cumiņenie, cu atât mai puțin să vorbească de dânsa¹⁾.

Iată motivele adevărate, cari m'au îndemnat să scriu. Aceleși motive ar trebui să îndemne însă pe unul fiecare din noi, preoți și părinți deopotrivă, să lucrăm și practice la desrădăcinarea răului din inimi până mai e timp. Cum am văzut ajutor prețios avem atât în credința noastră sfântă, cât și în adevărații reprezentanți ai științei medicale. Lucrul deci ni-s'a ușurat nespus de mult.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Unitatea ritului nostru.

E lucru deobște cunoscut și recunoscut, că ritul bisericii noastre, săvârșit corect, e măreț și înălțător de suflete, plin de înțeles și cuceritor. Străinii, cari iau parte la vre-o funcțiune bisericească dela noi, rămân frapați de frumseța ritului nostru. De aceea ni-se umple de tristeță sufletul, văzând anarhia completă ce există în multe părți ale provinciei noastre mitropolitane în privința ritului. Câte parohii și filii, aproape atâtea obiceiuri și „înfrumsețări“, și într'atâtea chipuri se săvârșesc, mai corect se nesocotesc dispozițiile ritului. Chestia s'a tratat de multeori, căci merită studiere cât mai amănunțită, dar s'a lucrat puțin, prea puțin, pentru curmarea acestei anarhii.

Sulevarea chestiei, pornirea unei lămuriri în privința ei, iată scopul șirelor modeste ce urmează. Fiind vorba de lucru însemnat, de mult discutat și dorit, cred că ele vor putea avea ceva folos.

*

1. Cauzele anarhiei depline în privința ritului, vor fi multe. Intre aceste se poate pune (e vorbă de trecut) și lipsa de spirit înviorător, spirit lucrător în biserica orientală după

¹⁾ La Jules Payot, Educația voinții, p. 177.

ruperea dela cea apuseană. E fapt constatat, că în biserica orientală a domnit și domnește încă în multe părți o rigiditate rece, care se manifestează în alipirea morțișă de literile moarte ale canoanelor bisericii vechi. Nu s'a ținut seamă de spiritul timpului, de împrejurările schimbate ale vremii, de cerințele nouă ale sufletelor trăitoare într'o lume nouă: s'a făcut numai strict ce e scris în canoane și nimic mai mult. Reuniunile pii (de pildă mariane, pentru înfrumusețarea bisericii ș. a.), cari aduc folos real și palpitate plină de viață pentru sufletele credincioșilor, au fost până bine de curând urgisite și declarate d'a capo imitații și inovații periculoase pentru ritul grecesc, pentrucă la sf. Ioan Chrisostom, sau la Vasile Marele ori la alți sf. Părinți, ori în canoanele sinoadelor orientale, nu se face pomenire de ele. Nu s'a luat în seamă, că au fost alte împrejurările atunci, altele în evul mediu și altele acuma, și că pentru păzirea sufletelor credincioșilor avem lipsă pe lângă observarea formelor externe și de alte lucruri.

Din această rigiditate a urmat apoi, că pentru păstrarea ființei noastre bisericesti deosebite s'a ținut morțiș la formele externe ale ritului, fără înțelegerea spiritului aceluia. Vrând apoi, să atragă pe credincioși și neavând altăce, mai mulți preoți și cantori vechi au făcut schimbări în dispozițiile ritului, ca astfel ei să fie mai originali, mai neobișnuiți, să facă mai „frumos“ lucrurile și să pară mai evlavioși decât alții. Lucrul acesta se face și azi în multe locuri, și e foarte probabil, că așa s'au făcut în trecut obiceiurile locale, cari și azi sunt cei mai aprigi dușmani ai unității ritului.

2. Neștiința încă a influențat și influențează foarte mult schimbarea dispozițiilor ritului. Cei vechi abia știau ceti și abia înțelegeau rubricile; la ei jucă rolă mare obiceiul; vedeau adecă pe preoții și cantorii bătrâni și făceau și ei asemenea. Acest lucru s'a putut întâmpla așa cu atât mai vartos, că slujbele bisericesti de regulă se moșteneau din tată în fiu, rămânând în familie.

Dupăce s'au schimbat împrejurările și de când preoțimii se dă o creștere mai înaltă, „academică“, tipicul încă mult timp a rămas nesocotit, căci tinerii își petreceau vremea cu științe înalte, și pe tipic abia se puneă ceva pond. Despre diecezele, cari n'au avut seminare proprii, n'avem ce să mai vorbim; acolo nu se învăță tipicul. În felul acesta am ajuns iar la neștiință, acum însă în ale tipicului, și aceasta neștiință are

ca urmare continuarea schimonosirii ritului și în zilele noastre. Acum nu se mai moștenesc slujbele, și copiii a căror părinți nu sunt preoți, n'aduc nici de-acasă știință în ale ritului, și sunt, mai rari, cari nici nu-și bat capul cu de acestea. Adevărat, că azi în toate seminarele se propune tipicul, dar abia în 2—3 ore la săptămână, și nu așa temeinic ca celelalte studii, cu toată de rit avem foarte mare lipsă. Ar trebui să se propună în ore mai multe; să se iee de studiu ordinar și să se propună temeinic, iar nu numai pentru câștigarea cunoștințelor elementare.

3. Foarte mult stau împotriva unității ritului nostru cărțile noastre bisericești. Nu vorbim de limbajul strict luat al deosebitelor ediții ale cărților noastre bisericești, cari deloc nu seamănă în privința aceasta, și abia recunoștem singuraticile rugăciuni și cântări din ele. Nu vorbim de limbaj, ori cât ne supără cuvinte ca „misericordie“, „etern“, „misteria“, „miel“, „inocente“, „suscepe“, „acceptat“ și altele nenumărate¹⁾. Dar cu durere constatăm că deosebitele ediții cuprind schimbări *esențiale*, atât la rubrici și la dispozițiile lor, cât și în însuș textul.

Cu privire la rubrici îmi iau voie a aduce un singur exemplu grăitor. Dacă Boboteaza cade pe Luni, ajunul e Duminecă; atunci ajunăm și umblăm cu Crucea — zice Mineiul din Buda. Acelaș Mineiu cu câteva pagini mai în urmă ne spune, că Sâmbăta și Dumineca nu se ajună, deci Vineri va fi ajunul; Mineiul din Blaj, are alte dispoziții pentru acelaș caz. Din acest singur caz se vede, că rubricile-s schimbate, și ținându-se preoții după Mineiele bisericii lor, vor umblă cu Crucea și vor vesti ajun pe alte zile decât alți preoți.

Evangheliierul cu litere latine are îndrumări privitoare la Evangheliile, cari sunt a se ceti în singuraticile Dumineci și sărbători; cel cu cirile n'are asemenea îndrumări. În felul acesta se întâmplă des că într'o Biserică se citește o Evanghelie, în cealaltă tot atunci alta. Evangheliile dela Luca sunt schimbate: după Ev. a IX. urmează a XIII-a, apoi XIV. X. etc. În Evangheliierul cu cirile nefiind însemnate schimbările aceste, preoții vor ceti Evangheliile în rând cum sunt tipărite, iar alții vor ceti după schimbările indicate. Cine poate pofti unifor-

¹⁾ De atunci avem ediții mai îngrijite în toate privințele. N. R.

mitate în astfel de cazuri, mai ales dacă știința de rit a preotului e — în urma împrejurărilor — cam superficială¹⁾?

În diferite ediții sunt schimbări nu numai de cuvinte, deși măcar la forma sf. taine ar trebui să fie uniformitate, căci sunt lucruri esențiale. Forma sf. Ungerii e cu totul schimbată în edițiile Euhologiului. În ediția din 1896 stă astfel: „Vindecă pe servul Tău acesta de neputința trupească și sufletească, ce-l cuprinde, și fă-l să vieze cu darul Hristosului Tău, pentru rugăciunile...” (p. 102). Aceeaș formă în ed. din 1868 sună astfel: „Vindecă cu darul Hristosului Tău și pe servul Tău acesta de neputința trupească și sufletească ce-l cuprinde, și-l fă să vieze, *cela ce după plăcerea Ta împlinește cu bună lucrare mulțămîta datorită Ție*, pentru rugăciunile...” (p. 96. Cele subliniate lipsesc cu totul din ed. 1896).

Mineiul Orogierului din 1890 pomenește pe alți sfinți decât în aceeaș zi Orogierul din 1869. De pildă la 27 Maiu în Orogierul din 1869 se pomenește sf. Terapont, în aceeaș zi în cel din 1890 s. Eladiu. În 28 April după Orogierul din 1869 serbăm pe sf. Iason și Sosipatru, după cel din 1890 pe cei 9 martiri din Cizic, și viceversa. Astfel ajungem, că într'o biserică se pomenește un sfânt, și în aceeaș zi într'altă un altul²⁾.

Nu vrem să înmulțim până la infinit aceste exemple; am voit numai să ilustrăm cu câteva exemple, că înseși cărțile noastre bisericești promovează deosebirile în ritul nostru prin deosebirile de cuvinte și chiar esențiale, cari le conțin. E adevărat, că dacă textele deosebitelor ediții a aceloraș cărți bisericești sunt schimbate în mod esențial, nu e îndreptățit nimenia la săvârșirea întregii lucrări deosebit de prescrierile tipicului. Dacă cineva n'are Evanghelier cu îndrumări și va ceti Evanghelia după cum e în Evanghelierul ce-i stă la îndemână: nu e îndreptățit să nu cânte ecteniile mici de după ectenia cea mare, și peste tot să schimbe feliul de a face liturgia. Mulți însă s'au gândit și se gândesc încă așa, că e mai mică și mai iertată greșală de a schimbă unele dispoziții de ale tipicului, decât a schimbă textul cărților sfinte, chiar și

¹⁾ Evanghelierul cu cirile încă are îndrumări în frunte și nu la fine ca cel cu litere latine. N. R.

²⁾ Notăm, că nu numai în edițiile din Blaj se găsesc astfel de schimbări, ci și în cele din Sibiu, Carloveț, București etc.

cele esențiale. Fiind aceste schimbate, fac și ei fără scrupul schimbările lor.

E firesc, că nu-i iertat să se facă nici una, nici alta. — La edarea cărților bisericești ar trebui să se țină seamă ca măcar lucrurile esențiale să nu se schimbe. Noi și acum „mergem în *chiliile* noastre” cerem „binecuvântarea *egumenului*” la noi și acum „*toacă* la înserat”¹⁾; aceste și alte dispoziții ale rubricelor s’ar putea și ar trebui să fie schimbate, iar nu cele esențiale, căci în felul acesta se fac confuzii și încurcături. Ar trebui să se aibă în vedere originalul și toate edițiile să fie corect și prin urmare într’o formă traduse. Ar trebui să nu se lase din cărți rândueli de cari avem lipsă zilnică, ca de pildă „Rândueală cuminecării la bolnavi” și altele de aceste, căci mânați de lipsuri, preoții își fac ei rândueli, în paguba unității atât de dorite.

4. O cauză însemnată privitoare la neobservarea dispozițiilor ritului nostru este și lipsa unui tipic bun, corăspunzător. De mult se simțește lipsa unei astfel de cărți, și nu trebuie să insistăm pe lângă dovedirea faptului, că tipicurile existente nu corăspund scopului între împrejurările de azi. Ne-ar trebui un tipic, care să cuprindă în amănunte toată rânduiala cum e prescrisă, cu însemnarea obiceiurilor din diecezele singuratice, în aceeaș vreme să fie ușor de manuat, și să nu fie scump! Se spune, că la Blaj se pregătește un astfel de tipic, și așteptăm cu nerăbdare apariția lui²⁾.

Ar fi foarte de dorit și nespus de folositor pentru unitatea ritului nostru edarea din partea Preaveneratelor Ordinariate a unui *Îndreptar*, care să cuprindă toate rânduelile tipiconale pe un an. Se înțelege, aici iar ne vom afla în fața rigidității unora din biserica bizantină, cari declară de imitație și de anticanonic ori ce lucru, ce n’a existat în veacurile dintâi ale Bisericii. Să nu uităm însă foloasele mari, reale, ce le-am ajunge prin acest îndreptar: am face un pas uriaș spre unificarea ritului, am fi aproape de a pune capăt anarhiei stricăcioase, și ritul nostru ar străluci în unitatea și frumseța ei, curățită de adausele arbitrare din diferitele ținuturi. E lucru însemnat, lucru de frunte acesta; de aceea chiar imitație să fie, e lucru bun, cuminte și folositor

¹⁾ În Blaj se și *toacă*. N. R.

²⁾ Decând s’au scris aceste șire, tipicul a apărut. N. R.

pentru scopurile Bisericii și e cerința timpurilor și a împrejurărilor în cari trăim, și astfel are drept de existență. Canoanele noastre nu prescriu lucrul acesta, dar nici nu-l opresc, căci nu pot opri un lucru bun. Rutenii, nu numai cei din Ungaria, ci și cei din Galiția, au astfel de îndreptar și-l folosesc spre marele folos al unității și al curățeniei ritului.

În anul 1904 ni-s'a dat o formă de Îndreptar în „Călin-darul practic“, apărut atunci. Călin-darul — durere — n'a mai apărut, dar unele din îndreptările lui se folosesc și astăzi în multe locuri. Mult folos ne-a adus și Îndreptarul dat de „Cultura Creștină“ pe 1913.

Pânăce nu vom avea și noi îndreptar, nu vom ajunge la unitatea ritului, ci la schimbarea și împeștrirea continuă a lui. Având acest îndreptar, ar trebui și poruncă aspră și controlă neîndurată — mai ales la început —, ca rânduelile lui să se și țină și să nu se zădărnicească prin lenea sau revoiuța unora și prin respectul omenesc și comoditatea altora. La început ar fi grea o schimbare radicală în spre bine, dar mai târziu ar aduce roade cu atât mai bogate.

5. Piedeca cea mai serioasă a unității ritului, dușmanul lui cel mai de frunte, sunt obiceiurile, datinile locale, cari opresc cu legea lor de fier orice încercare de unificare. Aceste obiceiuri speciale stăpânesc întreaga noastră provincie mitropolitană, și par stăpâne nebiruite, cari leagă preoțimea cu cătuși de fier. Fiecare parohie, fiecare filie are obiceiurile proprii înrădăcinate în popor, și preoții dintru început trebuie să se acomodeze acestor dispoziții ale obiceiurilor locale, — adecă depozitarului lor viu, sfântului (crâșnic), dacă nu vreau să producă dela început tulburări și resenz viu și activ între credincioșii lor. Ceice încearcă să casseze unele obiceiuri fără rost, sau chiar rele, — sunt declarați de stricători de lege și sunt șicanați sub întreaga lor păstorire în parohia respectivă. Fiecare preot din păstoria sufletelor a avut prilejul să experieze puterea obiceiurilor locale și a observat fiecare resenzul viu ce-l întimpină chiar și numai încercarea înoirilor.

Și aceste obiceiuri, cari stăpânesc parohiile, sunt piedecile cele mai tari ale unității ritului. Pentru ajungerea scopului nostru trebuie deci să punem toată energia, să putem trece în practică înoirile de lipsă. Trebuie să lămurim credincioșilor rostul schimbărilor, cari sunt introduse pentru a săvârși adevăratele prescrieri, să-i luminăm, că nu ei sunt chiești

să dispună în chestii de rit, ci biserica care le-a așezat. La început se vor obișnui cu greu cu starea nouă a lucrurilor, dar apoi se vor învăța, și sufletul lor va fi înălțat la vederea ritului nostru curățit de obiceiuri străine sau fără rost. Trebuie să ținem cu tărie la voința noastră de a elimina obiceiurile superflue și cari n'au loc în ritul nostru; astfel dela o vreme vom putea topi gheața, vom putea sfărma tirania obiceiurilor și vom pregăti unitatea atât de mult dorită. E datorință aceasta datorință sfântă, dela care nu-i iertat să se subtragă nimenea.

*

S'a scris și s'a vorbit mult și frumos despre chestia tratată în șirele nepretențioase de mai sus, dar până acum s'a făcut atât de puțin! Vorbă multă sărăcia omului, — spune zicala cu drept cuvânt. Având în vedere scopul înalt, folositor pentru suflete: unificarea ritului nostru măreț și cuceritor, trebuie să facă fiecare în cercul său de activitate un pas înainte spre realizarea idealului nostru. Atunci ne-am împlinit datorința, și pentru atragerea credincioșilor nu vom fi siliți să recurgem la dispoziții tipiconale de origine dubie, ci după prescrierile bisericii, vom promovă mărirea lui Dumnezeu.

GHEORGHE M. PTEANCU.

Despre metoda, ce trebuie să se urmeze la pregătirea actelor în cauze matrimoniale vinculare.

Conc. prov. 1882 Tit. IV. §. 64 prescrie, ca Titlul al III-lea din instrucțiunea sacrului Oficiu referitor la pregătirea actelor, să se observe întreg și fără schimbare în cauzele matrimoniale vinculare.

Textul acestui Titlu în românește este următorul:

10. »Constituit tribunalul, actele, ce trebuiesc făcute, se vor isprăvi în modul următor. Comisarul investigator înainte de toate va pretinde dela toți și dela unul fiecare, cari vor avea să fie ascultați, jurământ despre aceea, că vor spune adevărul, și dacă natura lucrului aduce cu sine, și despre ținerea secretului, premiând advertisementul potrivit despre sfințenia jurământului, cu deosebire dacă cei de examinat, sau cari trebuiesc ascultați, sunt neculți și ignoranți. Jurământul vor trebui să-l depună cu

mâna pe sf. Evanghelie, și la fiecare examinare trebuie să se repețească jurământul în aceeaș formă.

11. »Cei cari trebuiesc examinați, totdeauna să fie ascultați separat. Iară actuarul va însemnă ziua, luna, și anul fiecărui examen sau ascultări, precum și numele, conumele, etatea, ocupațiunea, statul (căsătorit, necăsătorit, etc.¹⁾, și patria fiecăruia, precum și aceea, că aievea a depus jurământul.

12. »După fiecare examinare, chiar și dacă aceeaș persoană ar trebui să fie examinată mai de multe ori, actuarul să citească în fața celui examinat cu voce clară și inteligibilă întrebările și răspunsurile, dându-i voie de a varia, ori de a declara orice, ce i-s'ar părea de lipsă, după aceea cel examinat (ascultat) să subscrie, și dacă va fi neînvățat, va face acest semn al Cruțului; și după aceea comisarul investigător și defensorul căsătoriei își vor aplica subscrierea lor, și actuariul va face document public.

13. »Dacă s'ar întâmpla vreodată, că cei cari trebuiesc examinați, să petreacă în ținuturi străine și poate depărtate, și să nu se poată prezenta înaintea tribunalului (a comisiunii investigatoare), comisarul investigator va trebui să facă o expunere acurată a faptelor și a împrejurărilor, a căror cunoaștere și dovedire este necesară, care (expunere), compuse întrebările oportune și după părerea defensorului căsătoriei, și indicate numele celor de examinat, să se trimită la Ordinariul locului, în care petrec, ca acela, ori el însuș în persoană, ori prin vicarul său general, ori prin alt bărbat bun și expert, care trebuie ales din cler, pe aceia să-i examineze după întrebările date, pretinzând înainte de toate dela ei jurământ, că vor spune adevărul, și observându-se celelalte, cari sunt prescrise mai sus.

Iară dacă se va fi întâmplat, ca vre-unul din cei cari trebuiesc ascultați să fi murit, să se acludă la acte documentul despre moarte.

14. »Comisarul investigator va trebui să se informeze despre moralitatea și credibilitatea unui fiecărui chiebat ori care are se fie chiebat la județ (înaintea comisarului investigator), și spre scopul acesta va purtă grijă, ca să se producă certificate dela parohii lor, ori cel puțin dela persoane vrednice de credință, cari (certificate) așiderea trebuie să se alătore (adecă nu numai să se arete comisarului) la corpul actelor.

¹⁾ Parantezele în textul Titlului sunt ale subscrisului.

15. »Între cei, cari trebuiesc examinați, în locul prim vine acela, care a ridicat acuză împotriva căsătoriei. Dela acesta trebuie să se pretindă, ca să expună clar și fără a mestecă un lucru cu altul titlul acuzării; să enareze fidel și cu sfințenie toate faptele, și să aducă dovezile aceloră; să expună toate împrejurările și indiciile, pe cari le-a cunoscut ori din propria știință, ori le-a învățat din spusele altora; și în urmă să numească martorii, despre cari știe, ori cel puțin socotește, că cunosc lucrul.

16. »In locul al doilea vin înșiși soții de căsătorie, cari trebuie să fie ascultați totdeauna și separat, ca unul fiecare să poată să-și apere drepturile sale, și ori să respingă motivele, deducțiunile și faptele aduse, ori să le explice. Oricare parte (soț de căsătorie) ascultată va putea, ori îndată după examinare, ori și după aceea, înainte de ce s'ar închide procesul, să propună, dacă voește, articoli (întrebări), asupra cărora să fie ascultat celalalt soț de căsătorie; și întru cât și din partea acestuia vin propuși articoli, va trebui să fie citat din nou soțul de căsătorie, care fusese examinat mai întâiu, ca să fie ascultat asupra articolelor propuse de celalalt. După diversitatea cazurilor, soții de căsătorie trebuiesc întrebați, că dacă au ceva documente, cari se referesc la cununia lor, ori la vieața lor casnică de după cununie, pe acelea să le aducă înainte, ca să se acludă la acte. Cari documente de orice soi să fie, și din partea ori cui să fie aduse înainte, totdeauna, vor avea să fie primite; și actuarul va trebui să însemne ziua, luna, anul, precum și numele aceluia din partea căruia au fost aduse înainte.

17. »Dacă ambii soți de căsătorie vor fi fost în fasiunile lor pe un înțeles (concordes), comisarul investigător și defensorul căsătoriei să bage de seamă cu mare diligență, oare nu cumva a avut loc între ei colusiunea. În cazul acesta singuraticile argumente, ce rezultă din proces în contra fasiunilor lor, să li-se obiecționeze separat, ca, descoperită înșelăciunea, dacă a fost, să apară adevărul limpede, pe cât este cu putință.

18. »După soți trebuiesc citați martorii propuși, ținând modul descris mai sus în examinarea lor, și cerând dela ei acele știri, despre cari se crede, că le au. Întrebările ce sunt de a se face singuraticilor, după cum pretinde titlul acuzării, ori complexul faptelor și al împrejurărilor aduse, ori însaș firea și capacitatea martorilor, se lasă înțelepciunii și prudenței comisarului investigator și a defensorului legăturii căsătoriei, cari

le vor putea compune, înmulți ori împruțina, numai să fie totdeauna cercetate toate, cari se socotesc a fi necesare ori oportune spre a aduce judecată dreaptă.

19. »Cele ce se cuprind în acte, nu este iertat să se comunice nimănui, nici înșiși soților de căsătorie și nici apărătorilor lor înainte de publicarea procesului, excepționând unice pe defensorul căsătoriei, căruia îi va fi permis să se uite în acte și să le examineze totdeauna și în orice timp.

20. »Întru cât însă comisarului investigător ori defensorului căsătoriei i-s'ar părea, că nu mai trebuie cercat după nici o altă probă, să se pună capet culegerii probelor, și să se publice procesul, edându-se despre lucrul acesta decret, care trebuie subscris de însuș comisarul, de defensorul căsătoriei și de actuar.

21. »Publicat procesul, se va face loc defensiunilor, pe cari părțile vor voi se le aducă înainte spre a-și apăra drepturile sale, dându-li-se facultate să se folosească de acei apărători, pe cari îi vor fi voit ei, ba mai mult trebuiesc făcuți atenți la dreptul acesta, ca, adusă sentința, să se taie intrarea la acuze și reclamări nedrepte. Alegările însă, dacă din partea acelora au fost aduse înainte, vor trebui să se comunice cu defensorul legăturii căsătoriei, ca se le poată examina, și întru cât atacă validitatea căsătoriei, să le combată«.

La titlul acesta fac observările ce urmează, amintind de pe acum, că unii §-i sunt atât de limpezi încât n'au lipsă de nici o explicare.

1. În §. 10 se prescrie, ca cei, cari au să fie ascultați ca martori, să *depună jurământ înainte de a fasionă*. Motivul prescrierii este, că știindu-se martorul legat cu jurământ, este îndemnat mai tare să spună adevărul, ca atunci, când nu se știe legat. Apoi, dacă fasionază nejurat înainte de fasionare, și în ceva formă fasionază mințind, oferirea jurământului după fasionare nu-l face să-și retracteze fasiunea, fără din ambițiune și rușine joară fals. Deci a-i lăsa pe martori să joare dupăce au fasionat, atâta înseamnă, cât a-i expune să joare strâmb. Tot în §. 10 este vorbă de repetiția jurământului. Aceasta trebuie să se înțeleagă așa, că una și aceeaș investigare, dacă martorul este chemat înaintea comisarului investigator a doua ori a treia oară, ori și mai de multeori, pentru confrontare, ori din alt motiv, nu trebuie să depună jurământul tot de atâteaori. Una și aceeaș investigare se socotește aceea,

care fu fixată în anumit loc, timp, și cu anumit număr de martori, cari trebuiesc ascultați, și își continuă lucrările fără a se disolvă comisia investigatoare; nu impoartă, că se întreprupe pe timpul mâncării, ori se continuă în ziua următoare. În colo, când își termină comisia investigarea, induce o clauzulă în protocol, din care se poate vedeà, că este aceeaș investigare, ori alta.

2. În legătură cu §. 12 observ, că facultatea de a varià sau de a schimbà, ori de a declarà sau de a se explica, așa se înțelege, că o au martorii, că lucrul acesta îl pot face din momentul de cum s'au prezentat înaintea comisarului, până au fasionat, până au ascultat fasiunea, ce li-s'a cetit, și până nu s'au depărtat din fața comisarului: nici decum așa, că se poată schimbà, explica, după ce s'au depărtat dinaintea comisarului, și ieșind pe afară, ori airea, acolo știricesc dela cutare martor, că ce l-au întrebat, ori că ce a răspuns. Lucrul se reduce acolo, că fiecare martor trebuie să fie neinfluițat în fasionare și deci independent în convingere.

3. La alineatul al doilea §. 13 observ, că acludarea estrasului de moarte, nu se face punând simplaminte în corpul actelor estrasul; fără se face amintire în protocol, că N. N., etc. a fost citat pe atunci și pe atunci, dar fiind mort, după cum dovedește estrasul alăturat sub . . . nu a putut fi ascultat.

4. Certificatul despre moralitatea și despre credibilitatea martorilor, despre care e vorba în §. 14, este un lucru foarte momentos. Acestui lucru nu i-se satisface prin întrebarea obișnuită a se pune, că fost-a martorul pedepsit, ori nu; și prin răspunsul, că n'a fost pedepsit. Acludarea certificatului la protocol se face ca a estrasului de moarte (vezi mai sus sub 3).

5. Sub titlul acuzării (în §. 15) se înțelege motivul canonic pe baza căruia cere declararea matrimoniumului de invalid; existența dreptului de actorat, de ex., că el acusatorul, e cel silit, și că nu a trecut timpul prescriș, în care poate ridicà acuză contra căsătoriei.

6. Sub proces (§. 16) se înțelege culegerea probelor. Procesul se încheie prin decretul dat de comisarul investigator, în care declară ca de ex. că nici defensorul căsătoriei, nici comisarul investigator nu află de lipsă ori oportun să se culeagă alte probe; ori că litiganții declară, că alte dovezi nu mai au, și comisarul și defensorul constatà, că nici nu sunt de-

lipsă, și că deci culegerii de probe se pune capet. În infinit nu poate țineă nici o culegere de probe.

7. Colusiunea, de care se face amintire în §. 17, este înțelesul expres, ori tacit al litiganților de a lucra ambii pe o mână, dar contra căsătoriei. De ex. doi trăesc rău la olaltă. Traiul rău provine de acolo, că fiecare este în raporturi neiertate cu câte o persoană liberă. Acum voiesc ambii declararea matrimoniului lor de invalid, ca să se poată fiecare căsători cu soțul de păcate.

8. În legătură cu §. 18 observ, că este prescris, ca în decursul investigării să se culegă nu numai acele probe, cari sunt necesare spre a aduce judecată dreaptă, fără și cele cari sunt oportune. În cazul, că lipsesc probele necesare, avem defect esențial de formă; și este caz *sigur* de nulitate. Dacă lipsesc probele oportune, este sigur, că dovedirea nu este legală, adecă cum o prescrie legea; că să fie caz de nulitate, ori nu, atârnă dela împrejurări.

9. Prescisele §. 19 de aceea sunt, ca dovedirea să fie neinfluențată. Greșesc acei comisari investigatori, cari citesc martorilor fasiunea, de ex. dela investigarea primă, și-i întreabă, că mai stau pe lângă fasiunea, ce au dat-o atunci și atunci? În forma aceasta, eventual, îi învață, cum să fie consecvenți în minciună. Să-l întrebe simplaminte, și dacă umblă martorul cu adevărul, sigur, cel puțin în substanță, își va fi șieși asemenea.

10. În §. 21 se spune, că litiganți au dreptul să-și pună apărător sau avocat după plac. Trebuie să se limiteze dreptul acesta, că apărătorii să aparțină religiei adevărate.

Atât despre metod la gătirea actelor.

Dr. IOAN SÂMPĂLEANU.

La Isus să căutăm pacea dorită!

După binecuvântarea dela sf. Liturhie, preotul zice: „Cu pace, Domnului să ne rugăm“, apoi „Pentru pacea de sus și pentru mântuirea sufletelor noastre, Domnului să ne rugăm“ și în locul al treilea: „Pentru pacea a toată lumea... , Domnului să ne rugăm“. Auzind atât de des rostindu-se rugăciunile acestea, debunăseamă că foarte de multeori ne-am gândit

asupra înțeleșului, așa că, vrând nevrând, a trebuit să ne treacă prin minte ideia: că trebuie să fie un nespus dar alui Dumnezeu *pacea*, pentru care ne rugăm cu atâta înzistință.

Să ne oprim puținel la cuvântul *pace*. Precum dulcele îl pricepi mai bine când ai gustat amarul și prețuști binele mai mult dupăce ai tras în rău, așa și dorul păcii nicicând nu va fi mai arzător, ca tocmai în zilele, când sângele omenesc picur de picur se varsă, și vaietele milioanele umplu lumea de fiori... Pace cerem în rugăciunile dela sf. Liturghie, pace ne-a vestit îngerul când mântuirea lumii păstorilor le-a vestit; însaș *Pacea* pe pământ s'a coborât, ca pace să ne aducă; cu „*pace vouă*“ a salutată colegiul apostolilor și înainte de patimă a zis: „*Pace las vouă, pacea mea dau vouă, nu cum dă lumea dau vouă*“ (Io. 14, 27), și cu toate acestea azi ne întrebăm: ne bucurăm noi de pace?

Să fie pace asta? Când satele sunt pustii, familiile cu ochii scăldați în lacrimi; bisericile sunt goale, copiii își deplâng părinții, femeile bărbații și se sfășie de durere inima mamelor pentru pierderea scumpilor fii; când pământul alor mai multe țeri cu sângele cald al iubiților noștri se îngrașe, — putem zice că trăim în pacea vestită mai întâiu de înger apoi de Hristos Domnul, care ne-a lăsat-o moștenire?? — O nu! Nu avem pace! Ne-au vestit-o îngerii, ne-a adus-o și ne-a lăsat-o Domnul, și noi totuș nu o avem! Și acuma, când lumea de vaiete și suspine e plină, acum, când lacrimile celor întristați ca ploaia cerurilor se varsă pe pământ, ne trezim, că sufletele noastre însetează după pace. Ne mai răsună în urechi cuvintele pline de bucurie ce ni-le-a vestit biserica la Nașterea Domnului — când, fiecare vorbă lăudă și preamărea pe Domnul Hristos, pentrucă ne-a scăpat de blăstăm și pace ne-a vestit. Și ne aducem aminte, că zilele bucuriei, mai multă întristare ne-au adus ca totdeauna. Câtă bucurie ne aduceă Crăciunul de altă dată? Unde au rămas glasurile îngerășilor — copiii, cari în alți ani numai veselie și bucurie ne aduceau? Unde sunt membrii viguroși și plini de viață din familii, cari în alți ani veselindu-se încunjurau masa ținând prasnucul? Unde au rămas fețele de plăcere îmbujorate? Unde râsul, glumele și jocurile tinerilor? — Au fost numai. Bindecuvântată eră pacea noastră și bindecuvântările ei nu le-am știut prețui îndeajuns.

Păcatele noastre vrednici de întristare ne-au făcut și Domnul și-a lăsat mâna asupra noastră. Și-a întors fața decătră fii patimilor. Fiii lui suntem, dar niște fii răi, neascultători, încăpăținați și necurați în fapte și vorbe, în gândurile și lucrările noastre! Dumnezeu n'a mai putut trece cu vederea atâta răutate și n'a putut lăsa nepedepsită atâta ticăloșie! Decăteori n'am auzit cuvinte de foc: întoarce-ți-vă fiii oamenilor, că mânie se va descărca asupra voastră și a fiilor vostri, — că vieța e scurtă și numărata vă sunt zilele —, noi mai mult ne-am încrezut în puterile noastre, decât în Dumnezeu. Unde ți-e puterea omule?! Ai putere să-ți oprești izvorul lacrimilor și suspinele ce nu vreau să înceteze? Ai putere să te mângâi și să te ușurezi?

— Cu adevărat suntem slabi! Cu adevărat ne-a arătat Dumnezeu, că e în stare să ne pedepsască! Cu adevărat s'a apăsât mâna Lui peste noi!

Azi o lume întreagă se luptă. Se luptă pe câmpul de bătaie cu armele în mână, iar acasă tot cu aceeaș înverșunare dau piept cu desnădejdea, cu năcazul și cu durerea. Nu numai noi suferim, — o lume întreagă suferă. Nu numai noi suspinăm, — o lume întreagă suspină. Nu numai noi plângem, — o lume întreagă varsă lacrimi. De pedeapsă am fost vrednici nu numai noi, ci o lume întreagă. Toți am părăsit pe Domnul! În bine fiind am uitat de Dumnezeu! Eram avuți, și am crezut, că numai cei săraci au dreptul să-și ridice privirile spre cer. Eram în pace și am crezut, că numai pe buzele celor strâmtorați se potrivesc cuvintele: „Doamne, Doamne...” Eram sănătoși, și credeam că Dumnezeu e numai pentru cei ce suferă! Orașele erau ca Sodoma și Gomora, țările ca ale Filisteilor și nime nu-și mai bătea capul cu ziua Domnului! Toți suspinăm din adâncurile inimilor și cu dor dorim *pacea*. Pace nu avem, deși pace ne-a vestit îngerul Domnului și pace ne-a lăsat El moștenire!

Cum se poate? Iată: Pacea lui Hristos este aceea, pe care fiul rătăcit o simte sub îmbrățișările calde ale tatălui său, pe care păcătosul o gustă, când Dumnezeu plin de iubire îl strânge la inima Lui de adevărat Părinte! Parecă auzim glasul Lui. Oamenilor de ce plângeți? De ce suspinați? De ce vă este cernită inima voastră? Eu, fiul Mariei în mijlocul vostru m'am coborât și voi de întristare sunteți plini? Vă doare inima pentru năcazurile ce le îndură iubiții vostri? Dar eu nu am

răbdat mai mult decât toată lumea? Sărac, gol m'am născut și de toți am fost persecutat. Doriți pace? Oare Eu bucuratu-m'am de binefacerile păcii, când am luat lumea în cap dinaintea lui Irod? Vă doare inima că iubiții voștri sunt departe? Dar nu vă aduceți aminte cât e de departe Egiptul de Vitleem și că eu nu călătoream înarmat, nici cu trenul, ci în brațele unei femei slabe și îngrijorate? Fiii oamenilor — ne zice Domnul —, ce am suferit eu, suferiți și voi! Suferințele voastre sunt cu mult mai neînsemnate și mai mici decât ale Mele! Asămănați-vă cu Mine, cum eu m'am asămănat cu voi. Moarte pe cruce, hule și batjocuri am răbdat — nevinovat fiind —, dar voi fiii păcatelor de ce jeliți, când gustați aceeaș soarte, pe care Eu Domnul vostru cu voi am împărțit-o? Plângeți! Vărsați lacrimi! Dar lacrimile voastre să fie de adevărată pocăință! Vă trebuie pace? Faceți pace în inimile voastre și cealaltă vi-se va da vouă! — Iată cum ne grăiește Pacea veșnică!

Să ne cugetăm la vorbele acestea. Zice: Să avem pace în inimile noastre. Cu adevărat! În zilele aceste mari și grele să ne ridicăm privirea de pe pământ la cer. Să ne deplângem fărădelegile noastre și Dumnezeu ne va primi iarăș de fii și iarăș ne va face părtași bunătăților de mai înainte! — Să ne apropiem de ieslea friguroasă, unde în sărbători în scutece înfășat sta Fiul întrupat a lui Dumnezeu. Să ne apropiem de El zicând: Doamne Isuse — prunc slab —, care în mânuțele Tale ții cheia iertării păcatelor, care în lumina ochilor Tăi porți zimbetul iertării și în inima Ta dragostea față de fiii oamenilor, — vezi-ne pe noi, cari în jurul Tău ne-am adunat! La picioarele Tale ne așezăm toată întristarea noastră și cu glas tânguitor ne rugăm: Șterge fărădelegile noastre, și în semn de iertare, lasă-ne să-Ți aducem omajul cel mai sincer al inimilor noastre!

Și Isus ne va șterge vina, și pace va da sufletelor noastre; și El, în mâna puternică a căruia e soarta tuturor neamurilor învrăjbite: a țerii noastre, și a Nemților, Englezilor, a Francezilor, a Rușilor și soarta altor multor popoare, cari de 6 luni stau în foc cumplit și se stârpesc împrumutat — va face, ca la un singur semn a Lui: toți să cadă proșternuți la pământ în fața Dumnezeului lor; își vor întinde mâna de frăție, și va fi pace...

Să ne rugăm, ca Isus să ne dea pacea aceasta. Rugăciunile noastre vor grăbi tratativele de pace. Numai el ne poate da pace, și numai prin El vom gusta din binecuvântările ei. Câștigându-o, vom ști să o prețuim mai mult ca totdeauna, fiindcă învrăjbirea ne-a învățat să o iubim!

IOAN BELU.

Insemnări.

Teoria evoluției și încă ceva. Articolul nostru din nr. 2 al acestei reviste, intitulat „Ceva despre popularizarea științelor” și cecece s’a scris în același număr despre „cenzura principiilor creștine” (în legătură cu foiața din numărul de Crăciun al „Gazetei” dela Brașov), au avut darul de-a provoca un răspuns al dlui Dr. Aurel Dobrescu în nrul 19 al „G. Tr.” În acesta d. D. îmbină cu multă „măiestrie” și nu cu puțină răutate ambele chestiuni, prezentându-ne pe noi, împreună cu întreg Blajul, ca dușman al „teoriei evoluției” și peste tot al oricării evoluții și plasând în articolul său la adresa Blajului o mulțime de glume ieftine și o seamă de invective, cu totul străine de chestiune și deadreptul revoltătoare. Fiind aceste provocate de scrisul nostru, ne-am ținut de datorință a trimite „Gazetei” câteva șire lămuritoare referitor la punctul nostru de vedere în ce privește „teoria evoluției”, în cari se reflectă pe scurt — în termeni foarte onești — și la celelalte părți din articolul dlui D. On. redacție a „Gazetei”, a și publicat în nrul 25 o parte a răspunsului nostru, cea referitoare la „teoria evoluției”, suprimând restul, pe motivul, că „nu ar intra în meritul chestiunii și că ar putea da anză la polemii inoportune...”, trebuind atunci să ia și redacția cuvântul, dela ce însă vrea să se abțină, fiindcă trebuie să se concentreze cu totul în alte direcții.

Nemulțămîți cu această procedură a „Gazetei”, pe care anume o rugasem — ca o condiție sine qua non a admitterii din parte-ne a publicării răspunsului nostru —, să nu ni-l ciungărească, și considerând că scrisul nostru nu erà decât un răspuns, ce nu ridică nici o chestie nouă și care nu s’ar ținea de obiect, la articolul d. D., din care On. redacție nu a suprimat nimica, deși acolo putea și trebuia s’o facă —, i-am

cerut o reparare a greșelii făcute, în forma cum va crede mai bine. După ce însă aceasta nu s'a făcut până în momentul când scriem aceste șire, credem a fi în dreptul, de-a ne lua singuri satisfacția, înfierând aici după cuviință procedura neloidală și necolegială a redacției „G. Tr.“ și publicând în întregime răspunsul nostru, ciungărit prin suprimarea punctului 3 și 4.

Pentru mai bună orientare lăsăm să urmeze mai întâiu o parte (restul e introducere) a articolului d. Dr. Dobrescu din nrul 19 al „G. Tr.“, intitulat

Teoria evoluției și „Cultura Creștină“ din Blaj.

... Nu am acum timpul de lipsă să-i desemnez dlui R. stadiul, la care a ajuns impozantul edificiu al teoriei evoluției, care din argumentele liferate zi de zi de morfologie, anatomie și ontogeneza comparativă și mai ales de paleontologie, și-a format un arsenal irezistibil (ca să folosesc un stil actual). Pentru ca totuș cetitorii să nu rămână nedumeriți până când timpuri de pace ne vor da răgazul necesar, cu posta de azi am spedit „Culturii C.“ următorul răspuns:

1. Pentru împăcarea radicală a tuturor propun ca fiecare număr din „Gazeta T.“ să fie trimis prin oficiul protopopesic gr.-cat Brașov prealabil la Blaj, să se deie clauzula de cenzurare, care decorează toate cărțile din librăria arhidiecezană: „Nihil obstat!“ „Gazeta“ primește propunerea, „Cultura C.“ o cere; sper însă că opinia publică n'o va primi.

2. Știam eu de mult că Blajul, cu deosebire „gremiul“ bătrân, e de mult un mare dușman al teoriei evoluției. Speram însă, că generația tânără s'ar putea avânta la un moment dat la eroicul „Eppour și muove!“ a lui Galileo Galilei. Am însă convingerea, că preoțimea de mir e cu mult mai liberală în admiterea legii, că toate lucrurile se perfecționează. Și e de dorit ca după războiu, când istoria universală va purifica multe..., nici Blajul să nu fie lăsat în starea de astăzi, când pentru vindecarea boalelor arhidiecezei poate nu mai e de ajuns un singur „medic arhidiecezan“ — domestic.

3. Din cauza rănilor cauzate de războiu nu ne putem ocupa acum de rănilor transcendente ale Blajului. Aplic numai un pansament provizoriu: citez părerea despre teoria evoluției a părintelui iezuit Erich Wassmann, a marelui savant, care numai pentru studiul dezvoltării intestinelor la furnici și termiți a preparat și examinat la microscop zeci de mii de segmente din aceste insecte. El zice (Vezi Der Kampf um das Entwicklungsproblem in Berlin. Herder, Freiburg i. B. 1907, p. 11): Dacă vom examina cu atenție fenomenele descrise, vom zice: e evident, că numai teoria evoluției ne poate da explicarea, cum de s'au ivit aceste forme interesante. Cu aceea că zice cineva: aceste ciudate vietăți mici, d. ex. furnicile-moime (Mimeceton) sunt create nemijlocit de Dumnezeu, pentru a forma cutare sau cutare specie, nu putem face nici un pas în sens științific. Principiul teoriei evoluției este singurul, care ne ofere aici o explicare naturală a fenomenelor; de aceea îl acceptăm“.

Iar despre Fleischmann, un dușman al teoriei evoluției, Părintele Wasmann se exprimă astfel: „Nu, pe Fleischmann nu mă bazez aici, fiindcă exagerează în opoziția față de teoria evoluției (vezi O. cit. p. 12).

Dacă dl Dr. A. Rusu, pe care îl știu unul din cei mai capabili teologi ai generației tinere, nu admite nici cât părintele Wasmann și nu-și temperează disprețul ce-l arată față de cea mai măreață construcție științifică modernă, nu mă voiu ofili de durere, dupăce tocmai în zilele trecute am găsit un tânăr doctor în teologie, care nu admitea, că pământul nostru s'ar dimitte să facă pe trabantul soarelui.

Brașov, 6 Februarie 1915.

Dr. Aurel Dobrescu,
medic de spital.

Iată acum răspunsul nostru întreg.

O mică întâmpinare.

— Pentru dl Dr. med. Aurel Dobrescu. —

În fața răspunsului, pe care dl Dr. Aurel Dobrescu a crezut că e bine să-l dea, în nrul 19—1915 al „Gazetei Tr.“, la articolul nostru „Ceva despre popularizarea științelor“, apărut în nrul 2—1915 al revistei „Cultura Creștină“ din Blaj, ținem să constatăm cele ce urmează.

1. Înainte de toate, nu îngăduim să se amestece cele două chestiuni: a) Părerea ce avem privitor la „teoria evoluției“ și b) aceea care privește „cenzura principiilor creștine“, fiindcă ele sunt două chestiuni deosebite. „Cultura Creștină“ și Blajul poate anume să creadă, că „Zina dragostei“, din nrul de Crăciun al „Gazetei Tr.“, este o lectură cât se poate mai imorală și în aceeaș vreme să fie, după cum și este, un aderent foarte pronunțat al evoluției, mai ales dacă prin ea se înțelege teoria, „că toate lucrurile se perfecționează“, cum o definește mai nou dl D.

2. Că teoria evoluției este o bună teorie (după d. D. „cea mai bună“), care „stabilește un sistem acceptabil (sic!) în dezvoltarea tuturor ființelor organice“, cum zice d. D., o știam și noi. De ani de zile o propunem de pe catedră, așa că nu eră nici o lipsă ca d. D. să se trudească a ne dovedi acest lucru cu excerpte obositoare din lucrările iezuitului Wasmann. Între a admite însă teoria evoluției și a susține, că „toate feliurile de viețuitoare de astăzi sunt descendenții unor forme mai primitive, din cari s'au dezvoltat... prin acomodare, moștenire și selecțiune naturală“ în sensul transformării unei specii în alta, ajungându-se până la om, care este „supremul product în lanțul de perfecționare a ființelor organice“, — cum susține d. D. —, este cam aceeaș deosebire ca bunăoară între Wasmann și d. D., „medicul de spital“ dela Brașov. Împreună cu Wasmann și cu cei mai de seamă reprezentanți de azi ai adevăratei științe naturale, admitem și noi bucuroși, că teoria evoluției este o însemnată, ori chiar „grandioasă“ teorie, dar aplicarea, sau mai bine zis forțarea ei, în sensul de mai sus, este numai o șubredă ipoteză (teorie nedovedită), care nu numai, că nu e nădejde să fie dovedită în viitor, ci dimpotrivă „se prea poate — cum spuneam și în „C. Cr.“ —, că rezultatele cu adevărat luminoase ale științei să o scoată și din șirul ipotezelor“.

Nu ne gândim, să insistăm aici mai pe larg asupra acestor constatări. Vom face-o, credem, mai curând decum ar ajunge d. D. la timpul necesar „pentru a ne desenă stadiul, la care a ajuns impozantul edificiu al teoriei evoluției“, în coloanele „Culturei Creștine“. Totuș socotim că e bine să fixăm, încă de pe acum și aici, cea mai nouă mărturisire a păr. Wasmann, referitor la această chestiune. În nrul altim (5—1915) al revistei germane „Stimmen der Zeit“ (până în acest an numită Stimmen aus Maria-Laach), păr. Wasmann, ocupându-se de anuarul cel mai recent al științelor naturale (A. XIX 1913—14), spune, în legătură cu „noua lege biologică alui Emil Abderhaldens“ (vezi: Jahrbuch der Naturwissenschaften 1913—14 p. 141 urm.), că „după această lege fiecare specie de celulă (Zellart) din lumea organismelor își are propria sa structură microhemică. Prin aceasta câștigă — după cum îi place să amintească — o esențială confirmare și teza susținută de Osvar Hertwig, despre deosebirea celulelor specifice (Artzellen). Teoria uniformității plasmei în toată lumea organică, presupusă în mod fals de adevărată, din partea teoriei descendenței monistico-dogmatice, în urma acestora absolut nu mai poate fi susținută (wird ganz unhaltbar); problema evoluției radicale (Stammesentwicklung) a speciilor organice s'a schimbat în problema cu mult mai greu al străformării plasmelor specifice (Umbildung de Artplasma)“. (Vezi „Stimmen der Zeit“ nr. 5—1915, p. 479.

Iată deci o mărturisire incidentală, care poate lămuri pe oricine, dacă Wasmann sprijinește ori nu teoria descendenței dobreșciane.

3. Privitor la „cenzura principiilor creștine“, dacă „Gazeta“ primește propunerea dlui D. — descopciind firește protopopiatul gr.-cat. al Brașovului, de care nu știm că d. D., fiul unui protopop al bisericii noastre, pentru ce nu încapă —, noi credem că ea se va putea realiza, câtă vreme opinia publică (înțelegem cetitorii „Gazetei“, între cari o foarte bună majoritate preoți creștini, cari, oricum, dar nu pot fi aderenți ai lui Zola), nu putem presupune, că nu ar primi-o. Mai ales că la dorință putem servi chiar cu scrisori cari nu sunt pentru contra.

4. Ce privește apoi invectivele (că altfel nu se pot califică), pe cari d. D. le aduce „Blajului“ care l-a crescut, și cu deosebire „gremiului bătrân“, în care întreaga dsale familie a avut pe cât știm un părintesc sprijinitor, credem că e de prisos să mai cheltuim un singur picur de negreală.

Blaj, 12 Februarie 1915.

Dr. Alexandru Rusu,
profesor de teologie.

Pentru aceste două pasagii din urmă, nu credem că vor trebui să se pornească discuții inoportune; ele nu puteau însă rămânea nepublicate. Iar publicate odată la acest loc, dispensăm On. red. a „Gazetei Tr.“ dela reproducerea lor, mai cu seamă dacă mai persistă în credința, că ele pot provoca discuții „inoportune“.

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

Pentru pâne. Trei inimici puternici ne amenință existența: Dușmanii înarmați, foamea și morburile epidemice. În fața dușmanilor înarmați se validează și impune eroismul trupelor și conducerea înțeleaptă a aceloră, ce în partea noastră n'a lipsit. Foamea se va învinge prin cruțare rațională și prin muncă încordată, iar morburile epidemice prin observarea conștiință și severă a tuturor dispozițiunilor sanitare. Inimicul, care mai mult sprijinește pe ceilalți, e foamea, pentru delăturarea căreia s'au luat măsuri potrivite. Guvernul țării noastre a luat dispoziții înțelepte referitoare la cruțarea recoltelor anilor trecuți, la fixarea prețurilor maximale ale cerealelor și la amestecarea făinei de grâu și săcară cu făină de orz, ovăs, cucuruz și cartofi. Acum mai de curând a dat ordine și îndrumări pentru asigurarea recoltei anului curent, arătând, cum să se lucreze tot pământul fructifer, cum să se ajute poporul împrumutat și cum poate fi ajutat de stat și de organele administrative.

Aceste ordine și îndrumări pentru pâne se vor împlini cu atât mai bine, cu cât mai prudentă, mai plină de iubire și mai înțeleaptă va fi conducerea poporului din partea preoților. Chemarea sfântă a noastră a preoților e, să facem cea mai largă apostolie a rugăciunii, a cruțării și a muncii în mijlocul fiilor nostri sufletești, să ne nizuim a reînviă cel puțin pe timp mai scurt întreagă puterea dragostei, care a stăpânit inimile celor dintâi creștini. (sr.)

#

Filolatinia unui cleric neunit de frunte din București. În Iași apare de 17 ani o revistă bisericească „Viitorul”, pusă sub direcția Dlui D. G. Boroianu, profesor de drept canonic la facultatea de teologie din București și director al cancelariei mitropolitane din capitala României. În nr.ii 9—10, din Decembrie 1914, găsim urmarea unui lung studiu aprofundat, ce poartă titlul: „Canoane și colecții canonice ale bisericii grece”, și este datorit Iconomului Ilie Teodorescu, profesor de seminar și paroh al bisericii Amza. Îl semnalăm, fiindcă dovedește o mare erudițiune, care pentru mulți este o revelație, pe care nu o întrece nimic altceva decât sentimentele simpatice Romei, ce transpiră din acest articol. Se arată în acest studiu,

că lucrările cele mai însemnate de drept canonic oriental se datorează Romei papale, și apoi se continuă astfel: „Noi avem tot dreptul să sperăm, că inițiativa luată de Roma pentru publicarea dreptului oriental nu va fi sterilă în zilele noastre.“ Laudă „pe învățatul cardinal Mai“ și vorbind de *Rânduelile sfântului Teodor Studitul*, spune, că publicarea lor „e unul din ultimele lui daruri, pe cari cardinalul le-a făcut lumii savante“, și speră, că „Rhalli, care vorbește în termeni așa de buni de regretatul prefect al Vaticanului, nu poate desprețui această operă“.

Iată însă cum apreciază operele canonice ale Dlui Rhalli. „Departate de noi gândul, ne grăbim să spunem, de a ațâța un dispreț nedrept contra lucrării cinstite și conștiincioase alui Rhalli. Mai de grabă am fi ispitiți să-l dăm ca exemplu catolicilor, cari se amăgesc așa de ușor cu studii superficiale“; și adaugă mai jos: „La drept vorbind el a plătit, pe nedrept, tributul său începând din prima sa pagină cu un elogiu pompos al lui Photius, adresând cartea sa Bisericii fotiene...; întâlnind ici și colo invective rare aruncate de scolastici contra noastră relativ la azime, la posturi sau căsătorii, n'a tăiat nimic; dar ar fi putut ușor să sporească acest inevitabil dosar al canoniștilor greci. El a respins chiar pe față unele acușări pătimase. N'a pus un rând la adresa noastră, nici în notele sale, nici în prefețele sale savante. El rămâne în rolul unui editor imparțial... Pentru aceasta noi îi mulțămim.“

Cine ar fi crezut, că un preot neunit din București va ajunge așa de curând la o așa identificare de sentimente cu Roma, care să zică Marei Biserici din Fanar „biserică fotiană“, și să mulțamească lui Rhalli, că a respins acușări pătimase la adresa Romei, și că n'a pus un rând în contra ei, căreia îi zice chiar „a noastră“!

O astfel de mentalitate cu totul nouă, se cuvine a fi pusă la loc de cinste, și a fi lăudată. Ea s'ar putea explica până la un punct prin curentul de înfrățire a popoarelor de rassă latină, care ar fi meritoriu, dacă ar putea distruge orice ură confesională în contra Romei. (mt.)

*

Soartea rugăciunii pentru pace a papei în Franța.

Dupăcum aflăm din ziare, rugăciunea de pace, compusă de papa Benedict al XV-lea, și impusă întregii lumi catolice, n'a

fost pe placul guvernului francez. I-s'a părut, că printr'ansa se poate produce între cei de acasă un curent ostil războiului, iar în sinul armatei un fel de demoralizare „pacifistă“, care nu poate promovă interesele războiului. De aceea a interzis rugăciunea. S'a resgândit însă mai pe urmă, probabil ca să nu se facă de răs, și a permis să se publice și să se țină, dar numai cu un adaus, în care se spune, că ea nu se face pentru orice pace, ci numai pentru o pace cinstită, despre care poate fi vorbă numai după biruință deplină a Franței.

Cine știe, dacă nu acest adaus, care pune lui Dumnezeu condiții, în ce privește pacea dorită, — va face, ca Dumnezeu să nu asculte rugăciunile franceze ce se înalță pentru biruință?! Se va vedea! (ar.)

*

Din viața ordului Iezuiților. Deodată cu papa Piu al X-lea, în 20 August 1914, a încetat din viață și generalul ordului Iezuiților pâr. Francisc *Wernz*, în care știința dreptului canonic deplânge pe unul dintre cei mai aleși reprezentanți ai săi. De atunci ordul își are deja noul general (al 26-lea), în persoana pâr. Vladimir *Ledochowski*, ales în 11 Ianuarie al acestui an.

În legătură cu această alegere, încrestată de întreagă presa catolică, credem că e bine să dăm câteva date, cari orientează asupra puterii ce-o reprezintă acest ord și lămuresc influința extraordinară a ordului, a cărui cap este numit „papa cel negru“.

Intreg ordul se împarte în 5 districte, numite asistenții, și anume: districtul italian, german, francez, spaniol și englez. Fiecare district cuprinde mai multe provincii. De cel *italian* se țin provinciile de Roma, Neapol, Sicilia, Turin și Veneția; districtul *german* are provincia austriacă, ungară, germană, belgiană, galițiană și olandeză; districtul *francez* stă din provinciile de Paris, Lyon, Toulouse și Champagne; districtul *spaniol* se întinde asupra provinciilor de Aragonia, Castilia, Portugalia, Mexico și Toledo; iar districtul *englez* se compune din provinciile: engleză, irlandeză, de Maryland, New-Orleans, Missouri și de Canada. Cu sfârșitul anului 1914 ordul a numărat 16,894 de membri, între cari 8262 de preoți. După districte acest număr se împarte astfel: districtul italian 1624, cel german 4364, cel francez 3087, cel spaniol 3928, iar cel englez 3891.

Sporul ultimului an a fost 180 de membri. In misiuni ordul are activi 3639 de membri.

Și dacă ne gândim că abia o sută de ani s'au implinit anul trecut, de când acest ord a fost reînviat de Piu al VII-lea, trebuie să stăm uimiți în fața acestui avânt, unic în istoria ordurilor similare. Activitatea lui este însă atât de binefăcătoare, încât orice dimensiuni ar lua dezvoltarea lui, ele nu pot să se pară prea mari, nimănui, care-și iubește biserica. (ar.)

*

S'a mișcat și patriarhul din Țarigrad. Pe urmele lui Benedict al XV-lea, care așazicând dela începutul pontificatului său, n'a întrelăsat un singur prilej binevenit fără de-a se fi întrepus cu toată autoritatea în interesul păcii, pășește acum și patriarhul „ecumenic“ din Țarigrad. Într'o circulară adresată către sf. Sinoade ale țărilor „ortodoxe“, patriarhul Gherman al V-lea se declară aderentul unei cât mai întinse acțiuni pentru pace, pe care o și inițiază, insistând pe lângă sf. Sinoade, ca și ele să lucre din toate puterile, in sfera lor de activitate, pentru promovarea păcii.

Oricât de târziu ar veni această mișcare a Țarigradului, ea nu poate fi socotită de întârziată. Și oricât de puțin va contribui la accelerarea acțiunii de pace, ea rămâne totuși ca o dovadă că nici din biserica ortodoxă nu a dispărut încă simțul pentru adevăratul rol, ce revine bisericii. De aceea salutăm cu bucurie circulara patriarhului Gherman, dorindu-i mai mult rezultat decât prevedem că va avea. (ar.)

Cărți și reviste.

Nu prea des ne întâlnim în literatura noastră cu scrieri de felul cărții dlui *Dr. Cassiu Maniu*, »*Cultura Conștiinții*«. Nu ne putem plânge, că la noi nu s'ar scrie în deajuns, că ne-ar lipsi condeiele; ne putem însă pe dreptul miră, că aproape toate frazele românești bat cam aceeaș potecută, că aproape întreaga noastră literatură este o literatură — ușoară. Și ce e mai mult nici puținul ce se scrie despre subiecte străine de temele ajunse aproape banale, nu se citește bucuros și nu se urmărește cu drag. Este un simptom acesta nu deosebit de măgulitor pentru mândria latinității noastre.

»*Cultura Conștiinții*« vine să însemne o mică excepție în regula aceasta. Ne pare însă foarte rău, că nu putem să zicem,

că excepția aceasta ar fi ceea ce am fi dorit să fie un tractat fără greș al uneia dintre cele mai simpatice teze ale psihologiei creștine de astăzi. Gândul autorului a fost fără îndoială excelent: infiltrarea ideilor de adevăr și de bine în mințile învățaților ori și a mai puțin învățaților neamului românesc. A fost însă cine a voit să vadă în peana dlui Maniu, o peană de răsvrățitor panteist, alții o peană pusă în serviciul modernismului și alții (doi înși prin gazete) — un suflet de apostol al concepției creștine despre viața popoarelor. Noi, fie-ne permis să ne mărturisim cu sinceritate părerea, nu putem împărtăși nici judecata unora, nici a celorlalți! De fapt »Cultura Conștiinții« străbate unele probleme, asupra cărora spiritul vremii ar voi să se pronunțe, dar nu cutează; spiritul bisericii s'a pronunțat, fără însă a voi în toate laturile lor să le epuizeze. Creștinismul și-a spus cuvântul în chestia nobilitării conștiinței neamurilor și a indivizilor, care nu poate proveni decât din intuițiunea pricepută a marilor ideale desvălite de Hristos, erezite de apostolii lui dăruțiți cu putere de sus și aplicate în toate legile *universale* ale bisericii și încă în mod infalibil (cum C. C. pare a nu reflecta). Și în lucrul acesta descoperirea dumnezească întrece toate așteptările omenirii. Nu ne permite spațiul acestor simple încreștări, să arătăm unde autorul e la unison cu noi și unde părerile sale sunt divergente; o vom face poate de altădată, când ne vom simți poate mai la larg. Deocamdată însă putem afirma, că drumul prin care răsbate C. C. e în parte strâns între hotarele unei penumbre de idealism și de realism nepătruns destul de bine, dar totuș adeseori fidel analizat.

Ce mai mult însă se poate regreta în cartea dlui Maniu este elasticismul uneori prea mare al terminologiei. Este fără îndoială un păcat neiertat al unei cărți de știință neprecizarea terminilor și în zilele noastre păcatul acesta durere a ajuns la modă. De aici apoi provine ușurința cu care se deduc în multe cărți cele mai nelogice concluzii, de aici se încep câmpiile nețermurite ale demagogiei, care își are totdeauna rezervată o ușită de scăpare când crezi, că ai strâns-o mai bine cu ușa; și tot de aici se naște greutatea de a putea preciza exact concepția, ce o are un autor despre o teorie ori despre o doctrină, fie și numai ipotetică.

În »C. C.« aflăm pagini întregi, cari glosate în spiritul blândetelor apar ca niște scânteii ale ideilor creștinești, interpretate însă cu rigoare deschid uneori perspective de prăpastii fioroase, cari amețesc privirea unui suflet pătruns de lumina adevărului, ce schimbă nu se poate, falsifică ori interpretează rău însă da.

La tot cazul autorul, pe cât îl cunoaștem noi, nu ar voi să admită ca legitime astfel de notițe pe marginea cărții dsale, este însă un fapt, că impresia ce ți-o lasă »C. C.« este impresia unui vis, în care se sbate o minte, ce ar voi să înțeleagă adevărul și frumosul și binele și căreia pentruca să priceapă nu i-ar lipsi,

decât numai să se deștepte în crepatul de ziuă al soarelui, care deja a răsărit. Iar soarele este cuvântul lui Dumnezeu, care *a grăit* și viersul lui răsună, trimbiță de foc curățitor, depe amvoanele bisericești, și nu lasă loc nici unei umbre în sufletul, care îi deschide largi porțile. (ic.)

Cărți întrate la redacție.

Confessarius militum. Modus excipiendi confessiones in tredecim linquis. Sabariae 1915. Prețul 1 cor.

Calendarul catolic pe anul 1915. Anul XIII. Iași 1914. Prețul 50 bani.

Iuliu Birou, Dragostea încununată. Potpuriu de operă populară în 4 acte. Text fără muzică. Ticvaniul-mare 1915. Prețul 30 fileri.

TELEFON.

Manuscrisele nu se inapoiază.

Abonații noștri din patrie sunt rugați a ne trimite cât mai îngrabă plata revistei, folosind chèqueurile trimise. Li rugăm, să iee în dreaptă considerare, că în aceste timpuri grele cele mai multe reviste și-au sistat apariția, ori apar numai foarte rar; noi însă facem tot ce se poate așteptă, să ieșim în toate condițiile din vremurile mai bune. — Abonații din România să binevoiască a trimite plata abonamentului la adresa Părintelui Dr. Ioan Bălan, București, str. Esculap Nr. 5.

Dr. B. București. Deocamdată nu mai resuscităm chestiunea; asta nu înseamnă însă, că am regretă cele ce am scris. Că alții o fac și pot s'o facă, îi privește pe dânșii; au mai făcut-o și altădată. — Tipicul Vi-s'a trimis. Cele promise din »Századok« le trimitem deodată cu acest număr.

S. Cluj. Asupra chestiunei importante și foarte gingașe privitoare la celebrarea sf. Liturghii a sf. Ioan Gurădeaur în Paresimi, și afară de Sâmbăta, nu ne putem pronunța încă, trebuind studiată cât mai constiențios și mai amănunțit.

R. Sânpetru de câmpie. Pentru diezele din Europa, unde rugăciunea de pace nu a putut ajunge până în 7 Februarie, Roma a încuviințat ținerea ei în 21 Martie, deodată cu celelalte continente. Până atunci veți putea avea cu siguranță circularul care s'o prescrie; de altfel aveți rugăciunea în nrul trecut al acestei reviste.

Dr. G. Iași. Sumarul Vi-se trimite. Colecția revistei o avem pe 1912, pe 1911 n'o avem completă. — Calendarul l-am primit.

E. Huzmeșeu. Vă trimitem revista pe anul curent, după cum doriți.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Dr. Alexandru Rusu
 ORCLU. Cluj